

О.В. Топоркова, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

В.Ю. Єрмолова, асп. (*ХДУХТ, Харків*)

Л.Ш. Сейдаметова, студ. (*ХДУХТ, Харків*)

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА

Історія інституту банкрутства існує з моменту виникнення товарообмінних відносин. Становлення ринку викликало нагальну потребу усунути руйнівні для підприємців наслідки банкрутства. Процедура банкрутства виділяють як супутнє явище комерційної діяльності. Появу законодавства про неспроможність відносять до середини IV в. Спочатку правові акти містили тверді норми карного права. Разом з тим зустрічалися й цивілізовані форми відповідальності. Наприклад, передбачалося право кредитора на відшкодування збитків від невиконання зобов'язань. Був закріплений диференційований підхід до оцінки неспроможності. Обмовлялися причини неспроможності, що виникли не з вини боржника, і разом з тим вводилися норми про сувору кару за навмисне банкрутство. Майно боржника підлягало продажу з торгів, а виручена сума розподілялася між кредиторами пропорційно їхнім вимогам.

Розподіл неспроможності на категорії й встановлення характеру провини боржника властиві законодавству. У законодавстві про неспроможність запроваджується послідовність задоволення вимог кредиторів. Випадки неспроможності розподіляють на три категорії:

1. Неспроможність пов'язана з нещасним випадком, коли боржник наведений у неплатоспроможність не власною провиною, але збігом обставин, властивість яких визначено в законі (повінь, пожежа, вторгнення, ненавмисний занепад кредиторів).

2. Неспроможність пов'язана з необережністю, коли неплатоспроможність є наслідком провини боржника, але без наміру й підробки (не ведення обліку, невдалий вибір керуючих, недосвідченість).

3. Неспроможність пов'язана з фальсифікацією, коли неоплатність пов'язана зі злочинним наміром або фальсифікатом.

Поряд із традиційними процедурами законодавство регламентує процедури, спрямовані на відновлення платоспроможності боржників у процесі банкрутства, тобто відновлювальні процедури. Для їхнього проведення створюють адміністрації по справах неспроможності. Мета, яких складається у відновленні справ боржника, у приведенні

підприємства в таке положення, що давали б можливість не тільки задовольнити вимоги всіх кредиторів, але й забезпечити подальше його функціонування. Проте відзначено, що відносно деяких боржників нема рації проводити «відновлюючі процедури», оскільки й після них підприємство буде збитковим і не принесе користь державним і суспільним інтересам.

Термін «банкрутство» бере свої джерела від понять іноземного права. Так, в енциклопедії Брокгауза й Ефрона, дається таке тлумачення банкрутства: це юридичний термін торговельного права, що позначає «неоплатність особи, що здійснює торгівлю, та сталася з його вини». Виділяють наступні ознаки банкрутства:

- банкрутство є неплатоспроможність, тобто такий стан боржника, коли він не задовольняє пред'явлених до нього обов'язкових вимог;
- суб'єктом банкрутства, тобто банкрутом, є лише особа, що здійснює торгівлю, на противагу іншим особам (неспроможний боржник);
- неоплатність походить з провини боржника.

Визначення банкрутства було запозичене із Французького торговельного права. Відповідно до французького законодавства, банкрутство розглядається як соціально-торгівельний злочин. Система про банкрутство будується аналогічним чином.

Із введенням монополії державної власності, посиленням планової економіки інститут банкрутства втратив своє значення. В умовах панування державної й кооперативної власності проблема банкрутства підприємств і кооперативів через їхню неспроможність не ставилася. Нерентабельні й збиткові підприємства й господарства вбудовувалися в економіку й існували в якості планово-збиткових за рахунок державного фінансування. Так, на початку 60-х рр. загальні норми про банкрутство були виключені із цивільного законодавства.

У цей час Закон Про неспроможність (банкрутство) є складовою частиною національної системи банкрутства, у яку крім відповідного законодавства входять:

- спеціалізована судова система;
- інститут фахівців, що забезпечують реалізацію законодавства в процедурах банкрутства;
- державні органи, що забезпечують здійснення регулюючих і наглядових функцій при реалізації процедур банкрутства, а також державні органи, що представляють у справах про банкрутство інтереси держави як кредитора по обов'язкових платежах.

Рівень розвитку всього комплексу національної системи банкрутства тісно взаємопов'язаний з рівнем розвитку складових її частин.